

EKSPERIMENTALNO GLEDALIŠČE
GLEJ LJUBLJANA

ODBORU ZA GLEDALIŠKE DEJAVNOSTI
KULTURNE SKUPNOSTI LJUBLJANA

1. program postopne institucionalizacije
2. finančni načrt
3. repertoarni načrt za sezono 71/72

I.

Po enoletnih delovnih izkušnjah je Eksperimentalno gledališče GLEJ prisiljeno zavreči sedanji model servisa in ponujeni model Eksperimentalnega centra - kot neustrezna za nadalnje oblikovanje lastne fizionomije - in posredno tudi perspektivnega razvoja slov. gledališča.

EG GLEJ naj se zato ustanovi kot novo ljubljansko gledališče-laboratorij, s stalnim organizacijskim jedrom in stalnim jedrom umetniškega ansambla. Vsi člani so z gledališčem vezani pogodbeno za dve leti, gostje pa za posamezne predstave.

Gledališče naj za svojo dejavnost dobi dvorano.

Ustanovitelja gledališča naj bosta Kulturna skupnost Ljubljane in Skupnost dramskih gledališč Slovenije.

II.

V seriji eksperimentalnih gledališč od leta 1957 naprej, se je pri nas preizkusil predvsem model NEINSTITUCIONALIZIRANE AVANTGARDE, katere "avantgardnost", "drugačnost" je temeljila predvsem na polemičnih opredelitvah do že obstoječih gledaliških hiš. Od Odra 57 so te ad hoc skupine predstavljale stalno protiutež "tradicionalnim" repertoarnim usmeritvam in tako odkrivale predvsem nove repertoarne možnosti, v manjši meri pa so se ukvarjale z raziskovanjem gledališča samega.

Dosedanja zavest o gledališkem eksperimentu je pri nas nujno vezana na njegovo neinstitucionalnost. Eksperimentalne skupine so zato praviloma v podrejenem položaju glede na obstoječi gledališki establishment, brez možnosti za dejansko kontinuiteto. Zaradi slabega gmotnega položaja in tehnične baze so se te skupine slej ko prej razhajale in se postopoma, preko svojih najbolj razvidnih in inovatorskih teženj vključevale v že obstoječe gledališke hiše.

VEDNO NOVO NASTAJANJE IN RAZPADANJE AD HOC SKUPIN NAČ PREPISUJE
O POPOLNI DISCONTINUITETI SAMOSTOJNEGA GLEDALIŠKEGA EKSPERIMENTA
- RIMENTA NA CLOVENCKEM.

Zato je vprašanje gledališkega eksperimenta, po 14 letih praviloma še vedno vrednoteno in obravnavano z vidika tega establishmenta, tako ali drugače od njega odvisno in praviloma opredeljeno samo kot njegovo dopolnilo.

Tudi Materiali sveta za kulturo iz leta 1970 /Nekatera izhodišča.../ predvidevajo, da bi moralo biti eksperimentalno gledališče stalno in kontinuirano samo po dejavnosti, ne pa tudi institucionalizirano.

Gledališčniki GLEJA smo v pretekli sezoni dodobra raziskali in preizkusili tovrstno dejavnost. Vse izkušnje pa govorijo v prid dejstvu, da je za stalnost in resnično kontinuiteto edini pogoj - prav ta institucionalizacija.

V organizacijskem okviru servisa je res mogoče dokazovati stalnost s predstavami, nikakor pa ni mogoče s preprostim seštevkom teh predstav doseči kontinuitete na način smiselnega poglobljanja fizionomije gledališča - tudi v odreskoslogovnem pogledu. Docela iluzorno pa je govoriti o kontinuiteti nekega eksperimentalnega gledališča takrat, ko nima niti stalne dvorane, niti stalnih igralcev. Vsakršno ukvarjanje z gledališčem v takem okviru je nujno vezano na polprofesionalnost, ali bolje polamaterizem, ki implicira tudi polamatereko etiko, ta pa iz nekakšnega ponosa preprečuje omenjati nemogoče delovne pogoje kot alibi za slabšo kvaliteto predstav - po drugi strani pa zahteva od vsakega sodelavca ukvarjanje s vsestranskimi posli, ki so izven njegove osnovne strokovne usetritve. Kakor hitro hoče taka ad hoc skupina prirpaviti predstavo z izključno profesionalnimi sodelavci se izkaže, da lahko taka predstava nastane zgolj kot naključni splet amaterkih prizadevanj okoli organizacije. Čas, ki je porabljen za iskanje dvoran in prostih terainov prezasedenih igralcev iz drugih gledaliških hiš - zajema dobri dve tretjini časa, ki je sicer namenjen za vaje in predstave. /Med pripravami Bonda in Vitraca, se je gledališče GLEJ resno, toda brezuspešno ukvarjalo z najmanj osmimi projekti za stalno dvorano./ Da pa bi bilo gledališče ob taki dejavnosti, v takem organizacijskem okviru lahko vendarle "stalno" in "kontinuirano", se je kljub vsemu vendarle treba veseliti slabše kvalitete predstav kot nekakšnih uspehov, kar pomeni - spregledati protislovje, da je bo neracionalni izrabi časa rezultat nasproten zastavljenemu cilju: namesto, da bi se poglobljala strokovnost, se postopoma likvidirajo gledališki poklici. Namesto specializacije v stroki in iskanja novih možnosti, je treba improvizirati na organizacijskem nivoju. Navsezadnje ostaja prav ta amaterska zagretost

edini veljavni kriterij za profesionalno usposobljenost. Vprašanje je, ali je sploh mogoče v tradicionalnem organizacijskem okviru in tradicionalnem tretmaju eksperimenta pri nas uresničiti idejo o profesionalizaciji? - bodisi da se nanaša na organizacijske blokade institucij, bodisi na drugačno tehnologijo in metodologijo gledališke proizvodnje, bodisi drugačno organizacijo prizorišča, ali drugega pristopa do besedil - te profesionalizacije gotovo ni več mogoče odkriti tako kot je bil 1957 odkrit Ionesco.

Kje so tedaj tiste ovire, ki preprečujejo institucionalizacijo eksperimenta? Odkod nujnost, da sta eksperimentalnost in institucionalnost a priori medsebojno ločena in sprta pojma? Zlasti še, ko je očitno, da je vsaka predstava, ki vnese nekaj novega - eksperimentalna - ne glede na to v kakšnem gledališču je uprizorjena?

Po številnih "evropeizacijah", ki so se dogajale v slovenskem gledališkem prostoru po poti tekstovnih in repertoarnih inovacij, se postavlja vprašanje ali je mogoče samozadostno vztrajati znotraj te tradicije eksperimenta, ko postaja očitno, da se avantgarda v Evropi dogaja drugače; pod vprašaj je postavljeno gledališče samo, igralske poetike, teorija odraza itn., itn. - in medtem, ko je tieta predhodnica, ki je nekda pomagala (tudi pri nas) oblikovati pojem avantgardnosti, danes še polnopravni in sestavni del evropske in ljubljanske gledališke kulture.

S predstavami Handkeja, Bonda in Vitracca, je gledališče GLEJ zaživelo v prostoru, kjer njegova eksistenca ob vesplošni moralni in delno tudi gnotni podpori ni bila več vprašaljiva. Po enoletni dejavnosti pa postaja vse bolj očitna tudi nujnost aktivne opredelitve do tega, kar bi lahko paradoksalno imenovali tradicija avatgarde pri nas.

Kako lahko gledališče GLEJ kot baje legitimni dedič Odra 57 vnese kaj novega, kako lahko po svoje definira, kaj lahko doprinese, ne samo svoji tradiciji, ampak tudi celotnemu gledališkemu prostoru v Ljubljani?

Ta tradicija avantgarde, sestavljena iz vsega, kar je bilo v preteklosti priborjeno - je očitno postala obvesni, predpisani način obnašanja za eksperimentalne skupine. Servis, društvo, ki je tradicionalna oblika združenja ad hoc skupin /zaradi zakonskih prepisov/ nosi s seboj vse tiste sestavine tradicionalnega gledališkega eksperimenta, ki implicirajo pojem avatgarde kot

kot predhodnice, ki pride z najnovejšo tekstovno informacijo - in nato ugasne. Nujno je obojena na kratko sapo, njena efemernost je obvezni del avantgardnosti. Po isti logiki je določena tudi njena vloga v kontinuiranem gledališkem procesu: tik preden ugasne katalizira in preveri nove možnosti ali nemožnosti za repertoarje že obstoječih gledaliških hiš. /Po tej logiki je mogoče očitati lanskem repertoarju Gleja, da je Mandke "veljavna" informacija, Vitrac pa "zastarela"/.

Položaj izven institucije pa tako skupina a priori usposablja ne samo kot zanikovalca repertoarja, konzervativizma gledaliških institucij in njihove zasedbene politike, ampak tudi kot eminentnega kritika institucionalnosti same.

Iz tega vidika je razumljivo, da je zahteva po institucionalizaciji GLEJA v številnih pogovorih tolmačena kot protislovna, saj si gledališča s takšno zahtevo direktno izpodbija temelje svoje "avantgardnosti" se pravi "izven" položaja kot izhodišča in moralne pravice, da nastopá kot kritik institucionalnosti.

Vendar pa je avantgardnost kot kritika institucionalnosti docela nesmislena, saj je eksperimentalna skupina, ki hoče delati izključno s profesionalnimi igralci v celoti odvisna od gledaliških institucij - edino te razpolagajoče prostori in termini za vaje ter predtave, s časom igralcev in obrtnimi storitvami, ki jih prodajajo ad hoc skupini na način servisa - pri čemer je taka ad hoc skupina odličen ventil frustracij, ki nastajajo znotraj gledaliških hiš pri poklicih vseh vrst od igralcev, preko biljeterjev do mizarjev.

Po enoletnih izkušnjah smo se prepričali, da je za EG GLEJ kritika institucionalnosti popolnoma stranski tir gledališkega ustvarjanja. Ne more biti poslednji namen gledališča delati predstave zato, da bi DOKAZALO, da je mogoče s takimi igralci, s tako (minimalno) organizacijo, v tako nemogočih pogojih dela in za tako ceno - narediti predstavo, ki je BOLJŠA, in ki brez abonmajev lahko desetkrat napolni dvorano... Čeprav ima po drugi strani ta stranski tir borbe za prestiž po logiki tradicije prepisano obliko zaključka: to vztrajno, stalno, kontinuirano dokazovanje je prikrit sistem selekcijiranja najboljšega, ki kaalu dobi potrdilo svoje zagretosti-vključitev v eno izmed že obstoječih gledaliških hiš, kot se je to zgodilo z Odrom 57.

Gledališče GLEJ ne more več vztrajati niti v sedanjem položaju, niti ne ko bi se to stanje "uredilo" z ustanovitvijo stalnega, profesionalnega organizacijskega jedra, ki pa naj bi prevzelo nase dolžnosti Eksperimentalnega centra. Modela servisa namreč ni mogoče popravljati in krpiti ne da bi s tem poglobljali tudi njegova protislovja. Z razširitvijo servisa, bi eksperimentalni center še vedno ostal nekakšen pooblaščen inforator o avantgardnih dogajanjih s področj. gledališča, nekakšen kulturni geto za edidentiranje ne-preverjenega, slaba vest institucionalnih gledališč, ki pa bi imel zato vse tiste lastnosti, ki jih tradicionalna institucija ne more imeti: maksimalno odprtost in fleksibilnost, možnost saturiranja najrazličnejših interesov in okusov, amaterskih, profesionalnih in polprofesionalnih skupin - skratka superinstitucionalni management, ki po poti nenehne komercializacije, bodisi pod plaščem ~~konvencionalizacije~~ evropeizacije, bodisi kvalitetne informacije ali nekakšnega pluralizma - nudi možnost za kar najbolj hitro konzumiranje vsega kar je uporabno. In od tradicionalne avantgarde je uporabno zvedine vse, kot se je pokazalo v Evropi, pa tudi v Ljubljani z ustanovitvijo in dejavnostjo Male drame.

Gledališče GLEJ je prepričano, da je nujno, če se hočejo gledališča medsebojno opredeliti in ostreje začrtati svoje fizionomije - potrebno opustiti model vrkavanja, dopolnjevanja, kopičenja - v prod odme - tavanja, zavračanja, selekcije in iskanja lastnega izraza. Medsebojno prepletanje estetsko in idejno nerazvidnih smeri ne gre v prid niti obstoječim hišam niti razvoju gledališkega eksperimenta v prihodnosti.

Razvoj in sprostitvev eksperimentalne dejavnosti je v mnogočem odvisna od tega, koliko smo pripravljeni v celoti opustiti idejo enega, osrednjega gledališča kot EDINO PRAVEGA, Drame SNG kot matrice. Tudi ko obravnavamo vprašanje gledališkega eksperimenta ne moremo več misliti v okviru dosedanjih razmerij, ampak po poti in na način, ki so ga že preizkusila druga gledališča v Ljubljani. Gledališča kot MGL ali Mladinsko gledališče, že dolgo časa ne delujeta več na način matrikuliranih gledališč, nista več samo različni varianti istega, njune naloge in smisel niso izčrpane samo v

dopolnjevanju podobe "osrednjega" gledališča in v prevzemanju nalog, ki jih to gledališče ne zmore več opravljati. Njuna dejavnost ni več obdelovanje najemniških fevdov ene in iste sorte zemljice - in isto velja tudi za področje gledališkega eksperimenta. Glede na institucije je bila avantgardnost eksperimentalnih skupin doslej samo FUNKCIONALNA DRUGAČNOST, katere vsebino je določal odvisni položaj glede na institucionalizirana gledališča. Zaradi akutne potrebe po dejanski diferencijaciji ljubljanskih gledališč, pa je treba tudi eksperimentalno dejavnost pojmovati s gledališča AVTONOMNE POSEBNOSTI, in za to samostojnost tudi omogočiti pogoje. Te stališče bi moralo biti enako zavezujoče ne samo za gledališče GLEJ, ki nikakor neče monopolizirati svoje funkcije, ampak tudi za vse druge eksperimentalne skupine, ki bodo nastajale v prihodnosti, najbrž ne več po načelu biti drugačen za vsako cene, ampak biti posebno, specializirano gledališče, tako, kot so specializirani okusi in zahteve občinstva.

Zaradi delitve dela na gledališkem področju Ljubljane in specializacije tudi znotraj eksperimentalnih skupin - je institucionalizacija GLEJA edini model, ki zagotavlja kontinuiteto in avtonomno oblikovanje lastne fizionomije.

Gledališče-laboratorij je pri nas še nepreizkušeni model INSTITUCIONALIZIRANEGA GLEDALIŠKEGA EKSPERIMENTA, ki za razliko od neinstitucionalizirane avantgarde ni obsojen zgolj na enkratno odkrivanje tekstov, na Atrakcijo in Uspeh, ampak lahko na prvo mesto postavi kontinuirano raziskovanje gledališča in njegovih možnosti.

Samo tako lahko gledališče GLEJ opravičuje svojo funkcijo v ljubljanskem prostoru in deluje kot suvereni vezni člen med dosedanjimi gledališči ter ostalimi "off-off" eksperimentalnimi skupinami kot so Pupilija Ferkeverk in druge.

2.

Gledališče-laboratorij GLEj naj bi zaposlovalo 14 članov.

2 režiserja, 1 dramaturga, 8 igrancev, 1 tehničnega šefa gledališča, 1 administratorko, in 1 odrskega mojstra. Ob maksimalni racionalizaciji administrativnega osebja je razmerje 3:11 v korist umetniškega ansambla. Umetniško vodstvo prevzamejo oba režiserja in dramaturg, ki volijo tudi direktorja gledališča.

Administratorka je obenem tudi računovodkinja in blagajničarka.

Odrski mojster opravlja funkcijo inspicienta, odrskega delavca in lučnega mojstra.

Gledališče glej naj bi imelo v eni sezoni 4-5 premier, za katere bi poleg stalnega jedra ansambla anagažirali po potrebi še igralce v svobodnem poklicu, oziroma drugih gledališč.

Osebni dohodki	700.000
operativni stroški /dvorana oz. najemnina zanjo/	150.000
funkcionalni izdatki /in gostje/	200.000
subvencija	<u>1050.000</u> Nd

Z gostovanji in številom predstav je računati na evropsko razmerje med subvencijo in lastnim dogodkom 70%:30%.

3.

repertoarni načrt za sezono 1970/71 zajema tri dela

1. Bojan ŠTIN: SPOMENIK
2. ROMAIN WEINGARTEN: ALISA V LUKSEMBURŠKEM PARKU
3. FOSTER: TOM PAIN

Predtavo Weingartna nameravamo realizirati v sodelovanju s SLO Celje, predtavo Fosterja pa v sodelovanju z Mladinskim gledališčem iz Ljubljane. V vseh treh predstavah naj bi se preiskusile možnosti kolektivnega oblikovanja predstave, čimtesnejše povezave med igralskim in razširjenim režiserskim teamom. Empirično raziskovanje teh modelov naj bi z rezultati prispevalo k oblikovanju izhodišč za postopno institucionalizacijo.

Za prihodnjo sezono je v repertoarju POTOČEK Daneta ZAJCA.

Smisel GLEJ-a, če primerjam ta dokument s Pismom⁴, ki so ga poslali kot predlog za ustanovitev skupine, se ni spremenil, to je: v odkrivanju možnosti lastnega gledališkega izražanja pogojenega tako v zmotnem, kot tudi uspešnem raziskovanju.

Sprememba je v načinu, kò so jih slabe izkušnje, neizogibne pri vsaki neinstitucionalni skupini in zgrešen program (ki je v svoji preširoki zasnovanosti grozil, da jih zapelje in prisili v reproduktivni servis avangardnih in eksperimentalnih tekstov) privedle do predloga, da bi gledališče institucionalizirali v obliki Laboratorija, kar pomeni: možnost stalnega gledališkega prostora, možnost stalne igralske ekipe, stalne dotacije, možnost specifičnega programa in še kaj.

Nočejo več "obdelovati iste sorte zemljico"⁵ in služiti v nujnem razvoju kot injekcija svežih idej, domislic drugim (institucionalnim) gledališčem, temveč specifično, svoje gledališče, ki raste v svojem lastnem razvoju, podobno Laboratoriju, morda edinemu na svetu, ki ga vodi Jerzy Grotowski. Ideja se mi zdi izredna, predrzna in samo sprašujem se lahko kaj bi se zgodilo, če bi ....

Ustavilo se je takoj na začetku, pri iskanju stalnega gledališkega prostora. Najbolj znan je projek za adaptacijo kletnih prostorov na Čopovi. Zbrali so vso potrebno dokumentacijo lokacijsko dovoljenje za adaptacijo prostorov, oceno investicijskih stroškov, dovoljenje toplarne in PTT zavoda, tudi stanovalci na Čopovi 7-9 so se strinjali ~~z adaptacijo~~ s preureditvijo prostorov, v MGL so prevzeli investicijsko izvedbo načrta itd.⁶ vendar do preureditve prostorov, iz meni neznanih vzrokov, ni prišlo.

Ker niso imeli stalnega gledališkega prostora in s tem tudi ne svoje, profesionalne igralske ekipe, je ideja o Laboratoriju živela v svojem odsevu - predstavljanju slovenskih gledaliških tekstov (avtonomnost-posebnost ni samo v izbiri tekstov, temveč tudi v načinu prikazovanja) in se razblinila z zadnjo predstavo - Evripidovim Alkestisom.

V programu nikjer ne omenjajo Pekarne, ki so jo ustanovili kot integralni del GLEJ-a.⁷ Vodja te skupine, ki je delala na Tržaški cesti, je bil Lado Kralj. Prišlo je do neljubega dogodka, ko mu kljub temu, da niso bili v finančni krizi, niso nakazali obljubljenega denarja.⁸ Marca 1972 se uredijo formalni odnosi med skupinama in Pekarne se popolnoma osamosvoji.⁹

4/ dokument št.7

5/ stran 6

6/ dokumenti št. 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 51, 52, 54, 55, 59

7/ dokument št. 32, brez datuma; Pogodba Izvršnega odbora upravnega odbora EG GLEJ, ki ga kot predsednik zastopa Zvone Sedlbauer z Ladom Kraljem o formalni ureditvi med skupinama

8/ dokument št. 24 in 35, 11.11. 1971 in 8.2. 1972

9/ dokument št. 37, 3.3. 1972

Iz predlaganega repertoarnega načrta so uprizorili samo prvi tekst-štihov: Spomenik. Kot je že omenjeno, so predstavo nameravali uprizoriti v večji zasedbi, Dušan Jovanović pa je tekst, razen nekaj stavkov, zavrgel in nastala je predstava Spomenik Glej ali krajše Spomenik G. Uprizorili pa so še drugi tekst Petra Handkeja: Varovanec hoče biti varuh, znova v režiji Iztoka Torija.

ZLATA DOBA

ALI SEZONE 1972/73, 73/74 in 74/75

Medtem ko so pripravljali dokumentacijo za preureditev kletnih prostorov na Čopovi ulici, so dobili v začasen najem prostore bivšega Disca Poljane, ki danes se imenujejo Kulturni center Poljane.

Ustvarjalna, produktivna moč gledališča je naglo zrasla, saj so v dveh letih (od decembra 1972 do decembra 1974) uprizorili deset predstav, ali polovico vseh uprizoritev EG GLEJ.

Gostovali so na festivalih po Jugoslavijo, prejeli nekaj nagrad¹ in kar je najvažnejše, pridobili so svojo, predvsem mlado publiko. Počutili so se dovolj zrele, da stopijo po svoji poti, z dokončno reorganizacijo repertoarnega načrta²:

Eksperimentalno, ki je v dejavnosti EG GLEJ spočetka bilo vezano na informacijo, na seznanjanje z avandgrdnimi besedili beslovenskih avtorjev in je v kasnejši fazi označevalo pojem zanimive predstave, se zdaj, v času zorenja in sinteze kaže kot samostojno, organsko, avtohtono črpanje iz nacionalnega in profesionalnega zaledja našega kulturnega prostora.

Eksperiment ni več uvoz, temveč samostojno raziskovalno delo v tukajšnjem prostoru, mišljeno na način stroke (gledališke inovacije).

Ideja se mi zdi zanimiva, saj so bili med prvimi (poleg Pekarne), ki so želeli uprizarjati slovenske novitete in ne morem dvomiti, da so s tem obogatili našo kulturo, vendar se sprašujem, če so dosegli avtohtonost v gledališko inovacijskem smislu? To spada k osnovnem vprašanju naloge, ki ga bom skušala odgovoriti ob analizi predstav.

V progamu upizoritev za 1973. leto so:

Projekt-L: Limite; Zvone šedlbauer in Milan Jesih s sodelavci
Projekt-D; Žarko Petan s sodelavci³
Blažev Žegen; Mile Korun in Dušan Jovanović
Zasedba filozofske fakultete; Božo Šprajc s sodelavci.

Kot že tolikokrat so ga spremenili in uprizorili le prvi projekt ter Črtomirke in Živelu življenje Luke D. v dveh režijah.

1/ dokument št.53, dne 16.2. 1973

2/ dokument št.57, konec 1973. leta
podobno v dokumentu št.56, dne 30.3. 1973

3/ najverjetneje gre za Šeligov tekst Šarada ali Darja, ki je bil uprizorjen 1975. leta

ZATON

ALI SEZONE 1975/76, 76/77 in 77/78

Arhiva(dokumentov) iz teh sezon nimam, ker je zgorel ali pa so ga izgubili ob pogostih selitvah. Tako ne morem več pikolovsko precenjevati, kaj so previdevali in ne uresničili, kaj so rekli, kaj niso rekli...

Če sledim datumom premier je enoletni premor (med 9.12. 1974 in 11.12.1975), ko so zapustili prostore na Poljanah. Znova se je pričela Odisejada Gleja ali iskanje prostora in leta 76 so dobili v najem prostore v Kopališču Tivoli. Edini ohranjen dokument je načrt za postavitve luči, ki ga je pripravil Chris Johnson.

"Stari" GLEJ uprizori svojo zadnjo premiero 1978, 15.februarja.